

Latvijas meži – valsts bagātība, lepnums un rūpes. Dienvidlatgales reģions

Lidija Kirillova

Iespējams, daļu no mūsu lasītājiem pārsteigs šādi fakti. Latvija ir iecurtā mežainākā valsts Eiropā. Meži Latvijā aizņem 3,08 miljonus hektāru. Latvijā valstij pieder mežs 1,49 miljonu hektāru platībā jeb 49 % no kopējās. Salīdzinot ar 1923. gadu, kad mežainums Latvijā bija 23 %, laika gaitā līdz mūsdienām tas ir dubultojies un sasniedzis 52 %. Meža platību pieaugums prognozējams arī turpmāk, jo turpinās lauksaimniecībā neizmanto to zemju dabiska aizaugšana, kā arī to mākslīga apmežošana.

Šajā publikācijā centīsimies pastāstīt, kā tiek saimniekots Latvijas mežos – tajā daļā, kas pieder Latvijas valstij un ko apsaimnieko akciju sabiedrība «Latvijas valsts meži» (LVM). Atgādināsim, ka akciju sabiedrība ar Latvijas Republikas MK rīkojumu tika dibināta pirms 23 gadiem – 1999. gada 28. oktobrī. Šo gadu laikā LVM kļuvuši par vienu no nozīmīgākajiem Latvijas valstij piederošajiem uzņēmumiem, valsts un pašvaldību budžetos dividenžu un nodokļu veidā iemaksāti kopumā turpat 1,5 miljardi eiro.

23 gadu laikā Latvijas valsts mežos izaudzēta koksne aptuveni 280 miljonu kubikmetru apjomā. Vēl ir izaudzēti 800 miljoni meža stādu, kas ir gandrīz 400 stādīņi katram Latvijas iedzīvotājam. Izveidotas 290 bezmaksas atpūtas vietas Latvijas iedzīvotājiem un viesiem. Daudzas no tām cilvēki jau iemīļojuši, citas vēl tikai top.

Akciju sabiedrības «Latvijas valsts meži» Dienvidlatgales reģions ir viens no astoņiem reģioniem, kādos sadalīta Latvija (atrodas Līvānos, Fabrikas ielā 2). Dienvidlatgales reģiona meža apsaimniekošanas plānošanas vadītāja DAIGA ANCĀNE (*attēlā*) pastāstīja, ka reģiona kopējā apsaimniekojamā platība ir 187,1 tūkstošis hektāru, no kuriem 79 % aizņem mežs. Reģiona struktūrvienībās strādā 71 darbinieks. Skaidrojot Dienvidlatgales vietu kopējā ainā, viņa atzīst, ka, piemēram, Kurzemē mežu masīvi ir daudz vienotāki un lielāki. «Pie mums lielākie masīvi ir Viesīte, kas drīzumā izies no mūsu pārziņas (*Aizsardzības ministrija tur veido mācību poligonu, red. piezīme*), Ābeļos, Nicgalē. Pārējās platības ir nelielas, diezgan problemātiskas arī apsaimniekošanas ziņā. Starp citu, poligons Meža Mackevičos pie Daugavpils savulaik arī bija mūsu pārziņā. Lai tur kā, bet valsts drošība ir pirmajā vietā.» Tā D. Ancāne skaidro Dienvidlatgales reģiona atšķirības starp citiem.

Mežu izzušana nedraud

Sabiedrībā bieži dzirdēts viedoklis – ārpriests, kā mežus izcērt, drīz būs «plika» Latvija. Uz to meža apsaimniekošanas plānošanas vadītāja saka – nav taisnība. «Maksimālo apjomu, ko mēs valsts mežos varam nocirst, nosaka Ministru kabinets. Apjoms tiek noteikts uz pieciem gadiem konkrētiem koku sugām. Latvijā un tajā skaitā Dienvidlatgalē valdošā koku suga valsts mežos ir priele (38,7 %), tai seko bērzs (26,6 %), egles (21,2 %), mazākos apjomos apse, melnalksnis, baltalksnis, kā arī citi cietie un mīkstie lapu koki. Privātajos mežos situācija ir citādāka, tur dominē bērzs.

Kas attiecas uz iepriekš teikto, ka meži tiek pārlietu izcirsti, lūk, ilustrācijai skatīti. Ja 2020. gadā koksnes ieguves apjoms reģionā bija 0,90 miljoni kubikmetru, tad mežaudžu krājas ikgadējais pieaugums mērāms ar 1,04 miljoniem kubikmetru. 2021. gadā skaitļi attiecīgi bija 0,77 miljoni un 1,04 miljoni kubikmetru. Tas apliecina, ka nenocērtam ne tuvu tik daudz, cik pieaug ik gadu. Būtuiski zināt, ka meži tiek atjaunoti – cik nocērtam, tik iestādām jaunu mežu. Arī te ir sava kārtība – kādas sugas kādos meža tipos stādāmas.»

Nesen «Latvijas valsts mežu» iekdienā ienākušī bezpilota lidaparātī

Meža apsaimniekošanas plānošanas vadītājas D. Ancānes darba pienākumos ir nodrošināt meža apsaimniekošanas plānu sagatavošanu un aktualizēšanu, izpildes kontroli, sadarbību ar pašvaldībām un valsts institūcijām. «Mūsu uzdevums ir plānot darbu apjomus tā, lai mežu pietiktu arī nākamajam paaudzēm. Plānojam attīstāmos ceļus, lai nodrošinātu piekļuvi meža resursiem. Plānojam atjaunojamās meliorācijas sistēmas, lai uzlabotu augšanas apstākļus dažādām audzēm. Plānojam cirsnu izvietošanu, lai ievērotu tajā skaitā arī vides prasības. Pirms meliorācijas vai ceļu būves tiek izvērtēti dažādie riski vides jomā. Kopumā tas nozīmē, ka mans uzdevums ir nodrošināt meža apsaimniekošanas plānu sagatavošanu tuvākajiem trim līdz pieciem gadiem un sekot noteiktā izpildei.»

Nevar dzīvot rezervātā

Līdz ar sarežģīto ģeopolitisko situāciju Eiropā un pasaulē strauji augušais energoresursu cenas, un joprojām valda liela nedrošība par nākotni. Ierastās aktualitātes ir mežistrāde un mežu kopšana, kas ir nepārtraukts un nebeidzams process. Līdzās tam – rūpes par koksnes pieejamību. Par to raizēties nevajadzētu, saka D. Ancāne, jo kopējais koksnes uzkrājums reģiona mežos ir ap 32 miljoni kubikmetru. Ikgadējais pieaugums – ap vienu miljonu kubikmetru koksnes, bet tiek nocirsti ar 860 tūkstoši kubikmetru koksnes, kas tiek piegādāti klientiem. Situācija tiek modelēta ne vien pieciem vai desmit, bet pat simts gadus uz priekšu un apliecina, ka nākamajam Latvijas iedzīvotājiem paaudzēm mežu pietiks.

«Protams, nevienam nevar pateikt, kas notiks ar pasauli pēc simts gadiem, bet, ņemot vērā dažādus mežu augšanas modeļus, varam būt pārliecināti, ka viss būs labi. Vienlaikus nebūtu pareizi sapņot par Latviju kā par zaļāko valsti pasaulē – nevar taču dzīvot rezervātā. Visiem pieejamajiem resursiem ir jāstrādā cilvēku labā, jānes peļņa.»

Tuvākajā nākotnē viens no «Latvijas valsts mežu» darbības prioritārajiem virzieniem noteikti būs sniegt ieguldījumu valsts enerģētiskās neatkarības nodrošināšanā, atstīstot iespējas vēja enerģijas ražošanai, to atzīst arī LVM valdes priekšsēdētājs Pēteris Putniņš. Pašlaik tiek vērtētas potenciālās teritorijas vēja parku izveidei, piekļuves iespējas tām. Dienvidlatgales reģiona mežos gan vēja parki pagaidām netiek plānoti.

Ļoti aktuāla šobrīd ir arī zemes dzīvļu izmantošana, kas pēdējā laikā strauji attīstās, stāsta D. Ancāne. LVM izstrādei iznomā kūdras purvus, kā arī ir 122 karjeri smiltis un grants ieguvei. «Jā, mēs varam lepoties ar mežiem kā Latvijas bagātību. Turklāt tā ir atjaunojama dabas bagātība, jo cenšamies viena nociesta koka vietā iestādīt divus. Ja šķiet, ka redzat kailu izcirtumu, tad ziniet, ka tur aug mežs. Kuplu jaunaudzi redzēsiet jau pēc desmit gadiem.

Par pievienoto vērtību un klimatneitralitāti

Skatoties uz milzīgajiem papīrmalkas un apaļkoku krāumiem Rīgas jūras ostā, neviļus rodas jautājums – kad beigsim izvest jēlmateriālu, bet sāksim radīt un eksportēt preces ar augstu pievienoto vērtību? D. Ancāne ir pārliecināta, ka iespējas ir milzīgas, noteikti vairāk vajadzētu attīstīt koka māju būvniecību un vairāk izmantot koku būvniecībā vispār. Tas dotu ne tikai lielāku pievienoto vērtību pašam materiālam, bet noglabātu tur arī CO₂.

«Tā mēs tuvojam klimatneitralitātes mērķim,» skaidro plānošanas vadītāja. «No skandināviem, īpaši norvēģiem mēs varētu daudz mācīties, jo viņi būvniecībā ļoti plaši izmanto koku. Un likumdošana tur labāk sakārtota, mazāk birokrātijas. Starp citu, skandināvi cērt jaunākus kokus, par ko nesen skali tika protestēti pie mums. Aterieties, ka mežs augšanas procesā visvairāk piesaista CO₂, nevis

vees mežs, kā tika uzskatīts ilgu laiku. To ar pētījumiem pamatojuši arī Latvijas zinātnieki. Ir forši ieiet nobriedušā mežā, bet vēl foršāk būt jaunaudzē – tad jūti perspektīvu. Protams, vides vērtību saglabāšanai nepieciešami arī nobriedušie meži, bet nedrīkst ļaut tiem sabrukt.»

Krievijai un Baltkrievijai, kas gadiem bija kokrūpnieku tirdzniecības partneri, uzliktās sankcijas LVM darbību maz ietekmējušas. Problēmas skārušas privatzuņņēmējus, kam tagad jāmeklē jauni noieta tirgi, jauni sadarbības partneri. Pasaulē un Eiropā ir daudz valstu, kas izjūt kokmateriālu deficītu un labprāt tos pērk, vienīgi mums atkal jānožēlo, ka pārāk maz varam piedāvāt precī ar augstu pievienoto vērtību. Latvijā nav savas papīrrūpniecības, tāpēc šis sortiments tiek izvests no valsts pilnīgi neapstrādāts. Aterēsīsimies, ka pirms pāris gadu desmitiem tika aktīvi spriests par celulozes rūpniecības būvniecību Krustpils novada Ozolsalā. Projekts izčākstēja. Latviešiem izsenis bijusi nelāga tradīcija – blaut, ka viss ir slikti. Bet, ja kāds sāk kaut ko darīt, tad visi pilnu krūti metas bremzēt – ta būs smakas, ta dūmi, ta pārāk intensīva satiksme vai vēl kaut kas.

Ne pretstāve, bet sadarbība

Gan televīzijā redzētie sižeti, gan presē lasītais liek nojaust, ka reizēm mežiniekiem rodas visai saspīlētās attiecības ar vides aizstāvjiem. Daiga piekrit – jā, gadās, ka mežistrādes procesā kādā nogabalā tiek atklātas kādas īpaši aizsargājamas sugas. «Patiesībā mēs arī paši rūpīgi sekojam līdzi, pamanām vērtības un arī sargājam. Tā pavisam nesen, veicot vides apsekošanu meža autoceļā «Griboļvas ceļš» pārbūves vajadzībām, AS «Latvijas valsts meži» Dienvidlatgales reģiona Preiļu meža iecirknī vides eksperts Gaidis Grandāns atradis Latvijā retas koksnes sēņu sugas. Uz lielu dimensiju egles kritālas atrasta visā Latvijā un Ziemeļeiropā ļoti reti sastopama piepju suga – kokvilnas anomoporija. Kopumā ir zināmas vairāk nekā 20 sugas atradnes, no kurām lielākā daļa ir konstatētas Gaujas Nacionālajā parkā. Savukārt uz veciem tumšbrūnas cietpiepes auglkermeņiem konstatēta īssporu baltene. Šī piepju suga kā zinātnei jauna suga aprakstīta relatīvi nesen – 1998. gadā Somijā. Visā izplatības areālā suga sastopama ļoti reti. Turklāt pati cietpiepe ir Latvijā īpaši aizsargājama un reti sastopama sēņu suga.

Esam atklājuši jaunas sūnas. Tas pats attiecas arī uz putnu ligzdām, par ko ziņo mūsu darbinieki. Tās apseko eksperti un sniedz tālākus norādījumus. Ja ligzda ir aizsargājamaī putnu sugai, tiek izveidota buferzona, kur darbi nenotiek. Atklājumi notiek ik pa brīdim. Mēs iezīmējam šīs vietas un sargājam tās.»

Dati liecina, ka būtiski palielinājies platību apjoms, ko uzņēmums apsaimnieko ar galveno mērķi – vides aizsardzība: no 5 % platības 2001. gadā līdz vairāk nekā 20 % 2022. gadā.

Patīgā nāk jaunās tehnoloģijas

Arvien vairāk uzņēmuma darbībā tiek izmantotas jaunas un modernas tehnoloģijas. Platību apsekošanā tiek izmantoti bezpilota lidaparāti jeb droni. Pavisam LVM iegādājušies 80 dronus, bet tiks iegādāti vēl vairāki desmiti. Tādus lidaparātus izmanto arī Dienvidlatgales reģionā – grāvju apsekošanai, lai noteiktu aizaugumu vietas vai bebru aizsprostus, cirsnu plānošanai. Ar droniem precīzi var noteikt vējgāžu nopostītās platības, apsekot krautuves un tā tālāk. Bet, kā atzīst D. Ancāne, cilvēki no meža nav pazuduši, viņiem tāpat tur jābūt. Reljefa kartes, mežaudžu kartes, dažāda veida fotouzņēmumi ļauj strādāt efektīvāk un saprast – ir jābrauc uz konkrētiem vietu mežā vai tas nav jādara.

Lai izaugtu veselīgs mežs, tiek ieguldīts milzīgs darbs stādījumu kopšanā un jaunaudžu sargāšanā no dzīvnieku postījumiem

Negodprātīgi cilvēki mežā – tā ir problēma

Labas uzvedības noteikumi mežā – par tiem runāts un rakstīts simtiem reižu. Taču problēma ar negodprātīgu cilvēku uzvedību joprojām ir aktuāla. Turklāt problēmas ir vairākas. Viena no tām ir atkritumi, īpaši lielo pilsētu tuvumā, piemēram, Daugavpils apkārtnes mežos. «Izvēcot atkritumus no meža, mēs tērējam naudu, ko nevajadzētu tērēt. Ir neiespējami izprast individu, kurš nopūlas, lai aizvestu atkritumus uz mežu, lai gan bez piepūles tos mēsļus varētu iznest konteinerā turpat pie mājas. Cūkmens darbojas aktīvi, bet domāju, ka šāda izglītošana ietekmē tikai bērnus, jauno paaudzi. Iespējams, pēc gadiem situācija mainīsies. Sadarbībā ar Vides dienestu mēsloņotājus esam gan noķēruši, gan sodījuši,» saka speciāliste. Otra problēma ir kvadracikli. To vadītāji brauc nost no meža ceļiem, veido patvaļīgas trases, tādā veidā bojājot meža zemsedzi.

Galvenā rūpe – audzēt veselīgu mežu

ALDONIS UTINĀNS (*attēlā*) ir AS «Latvijas valsts meži» Dienvidlatgales reģiona mežkopības vadītājs. Viņa uzdevums – audzēt veselīgu mežu. Tas nozīmē iestādīt, sargāt no meža dzīvnieku un kaitēkļu postījumiem, arī kopt, lai pēc gadiem mežs būtu noderīgs valsts ekonomikai.

A. Utināns stāsta, ka viens no svarīgiem virzieniem ir darbs ar iedzīvotājiem meža ciršanas atlieku savākšanā. Īpaši liela aktivitāte ir šogad, kad energoresursu cenas kāpušas. Cirsmais palikušie zari, balķu atliekas nonāk iedzīvotāju malkas šķūņīšos. Pieprasījums pēc šāda kurināmā vairākkārt pieaudzis, tāpēc cirsmais atlieku paliek arvien mazāk. Arī LVM cenšas cirsma izmantot pēc iespējas pilnīgāk, atliekas nogādājot šķeldas ražošanai. Tas, kas agrāk palika izklaidus mežā vai likts zem ceļiem, tagad tiek aizvests un pārbot enerģijā. Mēs mācāmies un cenšamies racionālāk izmantot visu, ko dod mežs un daba, skaidro speciālists.

«Ik rudenī mūsu pūles tiek vēltas jaunaudžu sargāšanai no dzīvnieku postījumiem. Ziemā barības ir maz, tāpēc stirnas, brieži un alņi labprāt mīelojas jaunaudzēs. Kociņu aizsardzībai izmantojam repelentu. Tā ir tāda kā lime ar smiltīm, ko uzklāj koka galotnei. Ja pilna mute ar smiltīm, nākamreiz kost balto galotnīti vairs negribēsies, dzīvnieks

meklē ko ēdamāku,» stāsta Aldonis. «Veicot jaunaudžu kopšanu, parasti atstājam tos kociņus, ko dzīvnieki jau izmantojuši kā barības bāzi. Lai jau grauz, ka tikai nebojā citus.»

Karstās vasaras, ilgje rudenī un siltās ziemas ir lieliski apstākļi, lai vairotos arī dažādi postoši kukaiņi. Viens no bīstamākajiem šobrīd ir egļu astoņzobu mizgrauzis. «Vai rojas un plosās arī Latgales mežos. Kīmiju nesmidzinām un nesmidzināsim, jo esam zaļi sertificēts uzņēmums. Varam tikai ķert, izmantojot smaržu lamatas ar speciāliem feromoniem. Reģionā katram mežkopim vasarās ir pienākums veikt monitoringu, lai saprastu, kāds ir kukaiņu fons. Arī meža pētniecības institūts «Silava» kopā ar meža dienestu veic kukaiņu monitoringu, lai kopīgā kartē par kukaiņu izplatību būtu daudz precīzāka. Domāju, ka šīs problēmas ar kukaiņu izplatību ir mūsu pašu vēstures kļūda, kad vienkopus lielās platībās stādījām vienas sugas kokus. Tagad mācāmies saimniekot citādāk, miksējot sugas un veidojot daudzveidību. Tādi meži ir veselīgāki, kaitēkļiem nav iespēju ieskrīties.»

Mežkopības vadītājs ir pārliecināts, ka dabā iejaukties nedrīkst, jābūt ļoti uzmanīgiem ar jaunu sugu ieviešanu sākotnēji it kā labiem mērķiem. Tā savulaik bija ar Sosnovska latvāni, ar jentossu ieviešanu, kas Latvijā ieradās līdz ar encefalīta ērcēm. Jāseko līdzi klimata izmaiņām, jo, kā apgalvo meteorologi, pēc simts gadiem Latvijā būšot tāds pats klimats kā tagad Dienvidfrāncijā. Līdz ar to ziemeļu joslas koku sugas egle un priele izzudīs. Mežzinātnieki jau pēta, ko Latvijā audzēsīm nākotnē. Iespējams, tie būs kādi platlapji. Pagaidām Latvijā vēl ir vislabākie klimatiskie apstākļi un augsne, lai augtu izcili garas un slaidas mastu priedes, ko kuģu būvētāji novērtējuši jau pirms daudziem gadsimtiem. Dviete, Aknīste, Silene ir vietas, kur var jūsmot par mastu priedēm.

«Kamēr cilvēks nesastopas ar mežu personīgi, viņš redz tikai to, kā mēs zāģējam, cērtam un, viņaprāt, raušam naudu. Jāsaprot, ka izaudzēt mežu ir ilgs un grūts darbs, kas prasa arī daudz līdzekļu. Augsnes sagatavošana, stādīšana, jaunaudžu kopšana un sargāšana ir dārga. Lai mežs

Neskatoties uz apjomīgo mežu izstrādi, sagatavotās koksnes apjomi ne tuvu nesasniedz pieaugumu

būtu, ka daudzi saka, zaļā banka, tajā vispirms krietni jāiegulda. Diemžēl liela daļa Latvijas sabiedrības līdz tādai saprašānai vēl nav nonākusi,» secina Aldonis Utināns.

Starp Latvijas valsts mežiem un klientiem

AS «Latvijas valsts meži» Dienvidlatgales reģiona klientu attiecību vadītāja RITA DIMPERE (*attēlā*) savu vietu uzņēmumā skaidro kā savienotājposmu starp LVM un klientiem, kam nepieciešami koksnes produkti.

«Domāju, ka attiecības ar klientiem mums ir labas. To rāda arī regulāri notiekošie klientu apmierinātības pētījumi, klienti ir apmierināti vai ļoti apmierināti ar LVM kontaktperonu darbu, kā arī fakts, ka klientu loks mana darba desmit gados praktiski nav mainījies. Mūsu klienti – privātpersonas, kas pērk galvenokārt malku, kā arī juridiskās personas. No pēdējiem daļa, piemēram, pašvaldības, iegādājas malku skolu vai citu iestāžu apkurei. Koksnes produktu pārdošanu pamatā LVM īsteno publiski izsludinātu pārdošanas procedūru veidā. Parasti viss arī tiek nopirkts, jo pieprasījums ir daudz lielāks nekā piedāvājums,» stāsta R. Dimpere.

90 % no klientiem ir ražotnes, šobrīd ap simts piecdesmit. Klientu attiecību vadītāja uzsver, ka uzņēmumiem, kas vēlas būt sadarbības partneri, jāatbilst noteiktiem kritērijiem – jābūt ražotnei, nedrīkst būt nodokļu parādu, jābūt godprātīgiem attiecībā pret saviem darbiniekiem algu ziņā. Klienti, kuri vēlas līgumu uz īsāku termiņu, piedalās izsolēs, kas kopš 2019. gada nogales notiek elektroniski. Izsolēs cīņas mēdzot būt visai sīvas. Pēdējā laikā gan jūtama tendence, ka cenu kāpums sāk piebremzēties, jo tirgus (īpaši malkas un granulū segmentā) ir piesātināts.

Tomēr ne viss rit tīri un gludi. Piemēram, ar trešā ceturksņa uzdevumiem gājīs grūti, jo pietrūka mežistrādes jau, ko ietekmēja privāto mežu īpašnieku aktivitāte un darbinieku trūkums. R. Dimpere ir teju pārliecināta, ka ar šo problēmu Latvijā saskaras ne tikai mežinieki, bet arī citas nozares. Jaunu cilvēku, kuri vēlētos strādāt mežā ar motorzāģi vai ar modernu un jaudīgu tehniku, ir ļoti maz. Nevilina pat iespēja ļoti ļoti nopelnīt, bet tā jau ir tēma citam stāstam.❧

Sarunu biedru foto autore Lidija Kirillova